

TRUVA'NIN ORTAÇAĞA ENTELEKTÜEL MİRASI: BİZANS KÜLTÜR HAYATININ YAPITAŞI OLARAK HOMEROS

Intellectual Legacy of Troy in the Middle Ages: Homer as a Basic Part of Byzantine Cultural Life

* Arş. Gör. Hıdır Nezih BAMYACI

Yayın Bilgileri

Kabul tarihi: 30.09.2018

Yayın tarihi: 28.02.2019

Yazar Bilgileri

*ORCID: 0000-0002-4927-5203

*Email: nbamyaci@uludag.edu.tr

ÖZET

Ortaçağ tarihi boyunca Truva'nın coğrafi konumu bilinmiyordu ve bölge bu dönemde kilit bir rol oynamamıştı. Buna rağmen Truva'nın toplumların hafızası ve kültüründe tuttuğu yer açısından bu konu Ortaçağ tarihi araştırmacıları açısından hala cazibesini korumaktadır. Truva'yı Ortaçağ tarihçileri açısından cazip kılan bu toplumsal hafıza varlığını büyük ölçüde Homeros'un eserlerine borçluymuştu. Pek çok Ortaçağ toplumunun aksine Bizanslılar Homeros'un metinlerine doğrudan erişme şansına sahiptiler ve bu metinlerle temaslarını 15. yüzyıla kadar kesintisiz bir şekilde sürdürdüler. Bu ilişki içerisinde Bizanslılar eğitimden edebiyata pek çok alanda bu eserlerden faydalandılar, bu eserlerin diline ve içerdiği bilgiye hayranlık duydular, onların kopyalarını çıkardılar, muhafaza ettiler, incelediler, alıntılardılar, yorumladılar, kendi çağlarının ihtiyaçları doğrultusunda uyarladılar ve bu eserlerin başka toplumlara intikalini sağladılar. Bu çalışma Homeros'un eserlerinin Bizans'a nasıl intikal ettiği ve Bizanslıların bu eserlerden nasıl faydalandığı sorularından hareketle Bizans'ın Truva'nın entelektüel mirası ile kurduğu bu dinamik ve çok boyutlu ilişkinin anlamlı bir panoramasını sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bizans İmparatorluğu, Homeros, İlyada ve Odyssea, Truva

ABSTRACT

Location of Troy remained unknown during the Middle Ages and the area played no key role in this period. However, the topic still attracts scholars of Medieval history in terms of Troy's place in memories and cultural lives of the Medieval societies. The very existence of this collective memory that attracts scholars of Medieval history depended on works of Homer to a great extent. Unlike many other Medieval societies, the Byzantines had the opportunity of a direct access to the works of Homer and they kept their touch with these texts uninterrupted until the 15th century. In the course of this relationship the Byzantines benefitted from these works in many fields of study from education to literature, they admired language and wisdom in them, they made copies of them, preserved them, studied them, cited them, interpreted them, they adapted them according to the needs of their time, and they transmitted them to the other nations. This study aims to provide meaningful panorama of this dynamic and multi-dimensional relationship of Byzantium with intellectual legacy of Troy with reference to the questions of how works of Homer were transmitted to Byzantium and how the Byzantines made use of them.

Key words: Byzantine Empire, Homer, Iliad and Odyssey, Troy.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağ'a Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

GİRİŞ

İlk bakışta Truva, Ortaçağ tarihi üzerine çalışan herhangi bir araştırmacı için cazip bir konu başlığı olarak görünmeyebilir. 19. yüzyılda Heinrich Schliemann'ın keşfi ile saptanan Truva'nın konumu Ortaçağ boyunca insanlık için bir sır olarak kalmıştı. Dahası, Ortaçağ dönemi boyunca kentin bulunduğu bölge tarihsel açıdan kilit bir rol oynamamıştı. Bizanslıların Dardanelles veya Hellespont olarak adlandırdığı bölge bu çağda Abydos, Lampsakos ve Kallipolis kentlerinden oluşan bir eyalet teşkil etmekteydi. Konstantinopolis'in güvenliği açısından stratejik bir öneme sahip olan bölgede 4. ve 5. yüzyıllarda bir imparatorluk donanması bulundurulduğu bilinmekle beraber 8. yüzyıl başlarından sonra Bizans İmparatorluğunun resmi yazışmalarında Hellespont adına rastlanmamaktadır. 1204 yılında Venedik hakimiyetine giren bölge 4. Haçlı Seferi sonucunda kurulan Latin imparatorluğunun bir parçası haline gelmiş, Bizans imparatorluğu 1235 yılında bölgeyi geri almayı başarsa da 14. yüzyılda bu kez Türkler tarafından ele geçirilen Hellespont'ta Bizans varlığı kalıcı olarak sona ermişti (Kazhdan, 1991: 912–913). Ancak, toplumların hafızalarında ve kültürel yaşamlarında Truva bu dönemde de önemli bir yer tutmayı başarmıştı. Konumunun belirsizliği ve o dönemde yazılı gelenekte bilinen en eski uygarlıklardan biri olmasından kaynaklanan itibarı sebebiyle kendilerine saygıdeğer bir köken ve tarihsel bir meşruiyet atfetme çabasıdaki pek çok topluluğun kökenini Truva'ya dayandırmaya çalıştığı bilinmektedir. Ortaçağ boyunca İtalyanlar, Franklar, Almanlar, Avusturyalılar, Britanyalılar, Polonyalılar, Danimarkalılar, Türkler ve Makedonyalılar gibi pek çok toplum kökenlerinin Truva'ya dayandığı iddiasında bulunmuş veya başka toplumlar tarafından kendilerine Truvalı bir köken yakıştırılmıştı. Benzer biçimde Merovenj, Karolenj, Lüksemburg ve Habsburg hanedanlarının da köklerini Truva'da aradıkları bilinmektedir (Şengel, 2003:176-181). Öte yandan, 14. yüzyılda Petrarca ve Bocaccio'nun isteği üzerine Leonitus Pilatus tarafından tercüme edilinceye kadar *İlyada* ve *Odysseia*'nın Latince bir çevirisinden mahrum olan Batı'nın aksine doğuda Bizans, Truva Savaşının hikayesini ve Truva kahramanlarının serüvenlerini konu olan söylenceleri yazıya döken Homeros'un eserleriyle yüzyıllardır

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

kesintisiz devam eden bir temas içerisindeydi (Geanakoplos, 1966:28 ; 28; Pontani, 2015: 439). Bin yılı aşan tarihi boyunca Bizans Homeros'un eserlerini muhafaza etmiş, eğitimden edebiyata pek çok alanda bu eserlerden faydalanmış ve temas ettiği pek çok topluma bu eserlerin aktarılmasına vesile olmuştur. Dahası, Bizans'ın Truva'nın kültürel mirasıyla ilişkisi durağan bir seyir izlememiştir. Asırlar boyunca dini, siyasi ve toplumsal pek çok değişim geçiren imparatorluğun tarihindeki dönüm noktalarında Homeros'un eserleriyle kurulan ilişki de dönüşüme uğramış, eserler yeni ihtiyaçlara göre yeniden yorumlanmış, farklı amaçlarla kullanılmış ve Bizanslılar her seferinde bu eserlerde saklı yeni hakikatler keşfettiklerine inanmayı sürdürmüşlerdir.

Bu çalışma Bizans İmparatorluğunun uzun tarihi boyunca Homeros'un eserleri ile kurulan bu çok yönlü ve karmaşık ilişkiyi tarihi süreci içerisinde Homeros'un eserlerinin Bizans'a intikali ve Bizans'ın Homeros'un eserlerinden istifade etme biçimleri başlıkları altında inceleyerek Truva'nın Ortaçağ'a entelektüel mirasının ortaçağda bu mirasa en aşina toplum olan Bizanslılar özelinde anlamlı bir panoramasını sunabilmeyi amaçlamaktadır. İlk bölümde Geç Antik Çağ'dan 1453 yılına kadar Homeros'un eserleri ve bu eserlerin bir parçası olduğu klasik literatürün Bizans'a intikali farklı veçheleri ile kronolojik olarak incelenecek, ikinci bölümde ise Bizans'ın Homeros'un eserlerinden istifade etme biçimleri Homeros'un Bizans eğitim sistemindeki yeri, Homeros'un eserlerinin edebi amaçlarla kullanımı ve Homeros üzerine ileri düzey incelemeler alt başlıkları altında irdelenecektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Homeros bilhassa Bizans eğitim hayatında oynadığı merkezi rol sebebiyle imparatorluk tarihi boyunca eserleri en çok kopyalanan, en çok muhafaza edilen ve en çok incelenen yazarların başında geliyordu. Homeros üzerine inceleme kaleme alan Bizans alimlerinin adlarını yan yana sıralamakla yetinsek dahi ortaya sayfalar süren bir liste çıkmaktadır. Dolayısıyla bu hacimde bir külliyyatı tamamıyla incelemek bir makalenin sınırlarını fazlasıyla aşacak, belki de bir ömür adamak dahi böyle cüretli bir çabanın hakkını vermek için kafi gelmeyecektir. Bu sebeple bu çalışmanın birinci bölümünde Homeros'un Bizans'a intikalini genel bir kronolojik çerçevede ele alabilmek amacıyla tetkik eserlerden

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

oluşan mümkün olduğunca geniş bir kaynakçadan faydalanılmaya gayret edilmiş, ikinci bölümde ise Bizans'ın Homeros'tan istifade etme biçimlerine dair anlamlı ve temsil edici bir genel resim oluşturabilecek belli başlı eserlere değinilmeye çalışılmış, esas ağırlık ise Homeros üzerine kaleme alınan eserlerin sayısı ve niteliği açısından farklı bir öneme sahip olan 12. yüzyıl eserlerine verilmiştir.

Tarihi Süreç İçerisinde Homeros'un Bizans'a İntikali

Elbette, Homeros Bizans İmparatorluğunda bilinme ve bu medeniyet üzerinde etki bırakma konusunda yalnız değildi ve klasik literatürün bir parçası olarak bu külliyyatın pek çok bileşeni ile beraber Bizans'a intikal etmişti. Bizans İmparatorluğunun iki önemli bileşeni, imparatorluğun kalbi Yakın Doğu coğrafyası ve siyasi, tarihsel ve kurumsal olarak Bizans'ın doğrudan devamı olduğu Roma İmparatorluğu Bizans İmparatorluğu tarihinin başlangıcı olarak kabul edilen dönemlerden çok daha önce klasik kültür ve edebiyatın etkisine girmişlerdi.

Klasik literatürün Doğu'ya kalıcı biçimde nüfuz etmesi Büyük İskender'in fetihlerini takip eden Helenistik dönemde gerçekleşmişti. Fatihlerin itibarı yakın doğunun yönetici sınıfları arasında bu kültürün dil ve edebiyatına yönelik yoğun bir ilgi doğurmuş ve ilerleyen zaman zarfında bu ilgi Yakın Doğu toplumlarında Klasik kültürün yukarıdan aşağı yayılarak yerleşmesine sebep olmuştu (Jenkins, 1963a: 403).

Helen kültürünün yeni bir coğrafyada ve yeni bir demografik profil içerisinde yaygınlaşmasıyla Helen kültürünün değerler sistemi de bazı değişimler geçirdi ve kimi kavramları yeni anlamlar kazanacak şekilde yeniden yorumlandı. Antik Yunan'ın kendisini ve diğer halkları konumlandırırken başvurduğu medeni barbar ayrımı artık doğuştan gelen bir grup aidiyetine değil bir kültürü paylaşma esasına dayanacaktı. Nasıl ki bir insan akla (logos) sahip olmasıyla bir hayvandan ayrılıyorsa, medeni bir insan da Helen kültürel geleneklerine (paideia) aşina hale gelerek bir barbar olmaktan çıkabilirdi. Bu aşinalığı edinmenin, bunun getireceği itibara ulaşmanın ve hakim sınıfın elinde tuttuğu siyasi ayrıcalıklara ortak olabilmenin en kestirme yolu bu eğitimin verildiği kurum olan

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Gymnasium'un bir öğrencisi haline gelmekti ve Homeros da başından burada verilen eğitimin en temel parçalarından biriydi (Hadas, 1963: 27–34; Kaldellis, 2008: 21-26).

Roma İmparatorluğunda ise klasik kültürün baskın etkisi henüz M.S. 1. yüzyılda gözle görünür bir nitelik kazanmıştı. Kültürel etki bu kez Yakın Doğu örneğinde izlediğinden farklı bir yönde geliyordu. Roma İmparatorluğunun hâkimiyet altına aldığı coğrafyalarda toplumun alt sınıfları yeni hakim sınıfın kimliği olan Romalılığı süratle benimserken, hakim sınıfın kendisi güçlü bir biçimde Helen kültürünün etkisine giriyordu. Romanın seçkinleri arasında Klasik edebiyat büyük bir ilgiyle karşılanıp bu eserlere aşinalık bir itibar meselesi haline gelirken heykeltıraşlık ve mimari alanında antik eserleri onarmak veya onların taklitlerini üretmek için büyük çabalar harcanıyordu. Roma'nın ilk imparatoru Augustus kendi soyunu yüceltmek için şeceresini şair Vergilius'un kurgusunda bir grup yurttaşıyla beraber işgal edilen Truva'nın yıkıntılarında kaçıp Roma'yı kuran Truvalı efsanevi kahraman Aeneas'a dayandırmaya çalışırken, Roma'nın en parlak imparatorlarından Hadrianus Yunan kültürüne duyduğu büyük hayranlıktan dolayı Graeculus (küçük Yunan) lakabıyla anılıyor, Truva kahramanlarının mezarını ziyaret etmek ve Yunanistan'ı imar etmek için büyük çabalar harcıyordu (Baker, 2018: 298-299; Barrow, 2002: 91-93 ; Kaldellis, 2008: 37–38; Kaldellis, 2012: 72; Tekin, 2016: 250-251).

Her ne kadar Roma kültürü ve Yakın Doğu coğrafyasında Klasik kültür hâlihazırda derin bir kök salmış olsa da Bizans için Antik Yunan'dan intikal eden mirası benimsemek her zaman çelişkilerle dolu ve sancılı bir süreçti. Konuştukları dilin mümkün olan en kusursuz örneğini barındırdığına inandıkları ve büyük bir bilgelikle yüklü olduklarını düşündükleri bu metinler yine de onlarınkinden çok farklı bir dünyaya aitti. Antik Yunanlıların aksine Bizanslı aydınlar kendilerini Yunan değil Romalı kabul ediyorlardı. Kent devletlerinde değil bir imparatorlukta yaşıyorlardı ve belki de en önemlisi pagan değil Hristiyan'dılar. (Kaldellis, 2007: 7; Mango: 1981).

Geç Antik Çağ olarak niteleyebileceğimiz dönemin önemli bir bölümünde, Hristiyanların pagan Roma'nın baskılarını yoğun olarak hissettikleri M.S. 4. yüzyıla kadar uzanan süre zarfında, Hristiyan kanaat önderleri klasik kültürün öğelerine karşı tepkisel bir tavır

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

takındılar. Bu dönemde Hristiyanlar için Helen kelimesi paganlık, çoktanrıçılık ve putperestlikle eş anlamlıydı. Eğitim kurumları, siyasi ilişkileri, sanatsal performansları ve spor müsabakalarıyla beraber Klasik kültürün tüm öğeleri öte dünyacı Hristiyan din adamları tarafından fazlasıyla dünyevi bulunarak mahkum ediliyordu (Kaldellis, 2008: 120–131; Kennedy, 1981: 25 ; Mango, 2018:145).

Hristiyanlığın üzerindeki devlet baskısını tamamen kaldırıp onu yasal bir din olarak tanıyan Milano Fermanı (312) ve İmparator I. Konstantinos'un bu dine karşı duyduğu sempati ve sağladığı himaye ile Hristiyanlığın Roma İmparatorluğunun resmi dini haline geleceği sürecinin başlamasıyla Hristiyan din adamlarının Klasik kültüre karşı takındığı tutum da yumuşamaya başladı. İmparatorluğun çeperinden merkezine, kırsalından kentlerine doğru bir yolculuğa çıkan Hristiyan kültürü artık Roma'nın seçkin nüfusu ve onların kültürüyle daha fazla temas etmek, birlikte yaşamak, rekabet etmek ve onları cezbetmek durumundaydı. Bu yeni koşullar altında klasik kültürü reddetmek yerine onun nimetlerinden yararlanmak ve onu kendine mal etmek daha akılcı ve belki de kaçınılmaz olarak kendini dayatan bir seçenektir (Hunger, 1981: 38-39.)

Aynı yüzyılın ikinci yarısı pagan kültürü ile Hristiyanlık arasındaki çelişkilerin neticeye bağlandığı bir döneme tanıklık etti. İmparatorluğu yeniden Helen dinine döndürmeyi amaçlayan ve Hristiyanları yüksek eğitimden dışlamaya çalışan Julianus'un kısa saltanatının (361-363) kalıcı bir sonuç vermeden sona ermesiyle pagan kültürü Hristiyanlığa karşı son barutunu kullanmış oluyordu. Julianus'la hemen hemen aynı dönemde yaşayan Aziz Basileios (330-379) ise Hristiyan Bizans'ın pagan klasiklerine yaklaşım konusunda yaşadığı açmaz için yaygın olarak kabul edilen bir çözüm formüle etmeyi başaracaktı. Koyduğu kurallar ile Bizans manastır sisteminin babaları arasında kendine yer bulan ve Ortodoks Kilisesi tarafından bir aziz olarak kabul edilen Basileios önerdiği tutumu *Yunan Edebiyatının Nasıl Okunacağı Konusunda Gençlere Söylev* başlıklı mektubunda ortaya koyuyordu. Basileios pagan klasiklerine yaklaşıırken “dikene dokunmadan gülün koparılmasını”, bu eserlerden faydalı bilgiler alınırken zararlardan kaçınılmasını salık vermekteydi; “O halde ilk olarak şairlerden alınacak irfan ile söze

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

başlayacak olursam, bunlar her türlü konuyu işlemiş olduklarından her yazdıklarını hiç istisnasız dikkate almaktan sakınmalısınız; [...] Fakat en çok dikkat göstermeniz gereken husus, eserlerinde tanrılarla ilgili bir şeyler anlattıkları yerlerdir, özellikle birçok tanrıdan [...] Ancak bunların eserlerinden, erdemi yüceltip fenalığı lanetledikleri bölümleri almalıyız. Nasıl ki çiçeğin nimetleri, başka canlılar için kokusuyla renginden ibaret olduğu halde, bildiğimiz üzere arılar ondan bal almayı da başarabiliyorsa, böyle yazılarda sadece tatlı ve hoş şeylerin peşine düşmeyecek insanlar da, bunlardan ruhları için biraz fayda sağlamayı başaracaktır. Dolayısıyla pagan edebiyatıyla, tamamen arılarınkine benzer bir şekilde meşgul olmalıyız. Ne de olsa onlar, bütün çiçeklere aynı şekilde yaklaşmadıkları gibi, aslında üzerine kondukları çiçeklerin özündeki her şeyi de almazlar... Bizler de, şayet aklımız varsa, bu edebiyattan bize uygun ve hakikate yakın olanları almalı, kalanını bir yana bırakmalıyız". Artık havarilerin ve kilise babalarının basit diliyle yazılmış metinlerini Attik tarzda, rafine bir üslupla yeniden kaleme alma denemelerinin yapılacağı, Hristiyan şehitlerin hikayelerinin daha çarpıcı kılınmak adına pagan retoriğinin seçkin örnekleriyle ve Homeros alıntılarıyla süsleneceği, Hristiyan inancının hakikatleri savunulurken Antik Yunan felsefesinden ve retoriğinden istifade edilebileceği yeni bir çağa girilmişti. Anthony Kaldellis'in (2008) değımiyle; "Hristiyanlık Helenizm karşısında zafer kazanmış ve onu kendi inancının hizmetkarı haline getirmişti" (Basileios, 1999: 16-17; Cullhed, 2014: 52-53; Hunger, 1981: 40-41; Kaldellis, 2008: 131-157,165; Kennedy, 1981: 26-28; Maguire, 1981: 95; Mango, 2018:147; Wilson, 1983: 10).

7. yüzyılda Arapların ani ilerleyişi ile sarsılan Bizans İmparatorluğunda sınırlar süratle darılırken klasik kültürün beslendiği altyapı da kentlerin küçülmesi ve daha askeri bir nitelik kazanması sonucu tahribata uğradı. Bizans kentleri Antik Çağa dair kamusal niteliklerini yitirerek Ortaçağ kenti karakterine bürünürken, kurumsal eğitimin sekteye uğraması, kitabın pahalı ve zor ulaşılan bir nesne haline gelmesi, okuryazarlığın azalması ve dünyevi yazının zayıflamasıyla klasik geçmişle kurulan bağ ve devamlılık hissi de zayıfladı. Kimi araştırmacılara göre bu dönemde imparatorluğun yüksek eğitime ve klasik metinlere erişimi olan entelektüel kadroları büyük bir erozyona uğramış ve yaklaşık 300

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

kişiden oluşan küçük bir grup teşkil edecek kadar daralmıştı (Jeffreys, 2014:158–159; Jenkins, 1963b; Kaldellis, 2008: 179-180; Kazhdan ve Constable, 1982:103, 132; Mango, 2018: 246; Pontani, 2015: 331; Wilson, 1983:61).

7. yüzyıl aynı zamanda klasik literatürün Antik Yunancasıyla Bizanslıların günlük yaşamda kullandıkları Ortaçağ Yunancası arasındaki farklılaşmanın iyice görünür hale geldiği bir dönemdi. Bu yüzyıla varıldığında artık klasiklerin dili artık Bizanslıların özel eğitim sonrası öğrendiği, sözlükler ve dilbilgisi kitapları aracılığıyla okuyabildiği neredeyse ayrı bir dil haline gelmişti (Jenkins, 1963b: 46).

Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen Bizans kültürünün klasik mirasla bağı tam olarak kopmadı. İmparatorluk veya patrikhane bürokrasisi içerisinde kariyer yapabilmek için klasik literatür bilgisine sahip olmak hala adeta bir zorunluluktur. Helenistik mirasa aşına olmak tek başına yeterli olmuyor, yazarken veya konuşurken bu bilgi birikimini pratik ve yaratıcı olarak kullanabilmek, klasik yazarlardan yapılan alıntılar ve göndermelerle bilgeliği, zarafeti ve belagati sergilemek icap ediyordu (Berg, 2017: 31; Pontani, 2015). Başta kamu kariyerine yönelik retorik eğitimi ve Bizanslıların başlı başına bir edebi tür olarak gördüğü ve daima klasiklerin diliyle yazıp klasiklerden alıntı ve göndermelerle süslemeye özen gösterdikleri edebi mektuplar olmak üzere klasik dil ve klasik metinler kullanılmaya ve bu vesile ile muhafaza edilmeyi sürdürdü. İmparatorluğun 7. ve 8. yüzyıl krizlerini geride bırakıp toparlanmaya başlamasıyla Bizans aydınları muhafaza edebildikleri klasik külliyata bir kez daha geri dönme fırsatı yakaladılar ve yoğun bir tasnif faaliyeti içine girdiler. Bu dönemden bilinen ilk ciddi Bizans aydını Geogios Chiroboskos'un kaleme aldığı pek çok eser arasında Homeros üzerine yapılmış bir gramer incelemesi olan *Epimerismi Homerici* de bulunuyordu. 9. yüzyılda Photios'un, onun eseri olmasaydı bugün pek çoğunun varlığından haberdar olmayacağımız yaklaşık 400 klasik literatür eserini incelediği *Biblioteke* isimli çalışmasıyla başlayan Bizans ansiklopediciliği 10. yüzyılda İmparator VII. Konstantinos Porphyrohgenitos'un yaklaşık otuz tarihçiyi elli üç tematik başlıkta inceleyen *Exerpta Historica*'sı ve Konstantinos'tan iki kuşak sonra kaleme alınan ve antik yazarlara dair otuz bin başlık içeren *Souda* adlı

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

ansiklopedik çalışmalarla devam etti. Hem ansiklopedi, hem sözlük, hem de antoloji olarak ele alınabilecek bu öncü eserlerle Bizans aydınları kendilerine intikal eden klasik literatürün Homeros'un eserlerini de içeren geniş bir bölümünü çağlarının ihtiyaçlarına göre tasnif edip yorumlayarak kullanıma sundular ve muhafaza edilmelerine vesile oldular (Dickey, 2017: 65–68; Downey, 1958; Jenkins, 1963b: 45–52; Kaldellis, 2015: 9-11; Mullett, 1981; Pontani, 2015; Treadgold, 1981: ss.123-126; Wilson, 1983: 73-74, 96, 140-147).

Dünyevi yazın 11. yüzyılda bir durgunluk geçirirken Michael Psellos Bizans'ta Helenizm'in bu dönemki belli başlı tek temsilcisiydi. Klasik literatür açısından dönemin tartışması edebi metinlerden çok felsefe üzerinden ilerliyordu. Hakikate ulaşabilmek için dini eğitime yardımcı olacak biçimde pagan felsefesinin de işlenmesinin zorunlu olduğu konusunda genel bir kabulün yerleştiği bu dönemde hem doğuda hem de batıda Hristiyanlar arasında Aristo felsefesinin taraftarlarıyla ve Platon felsefesinin taraftarları arasında hummalı bir tartışma yaşanıyor. Psellos tüm bu tartışmaların merkezinde bulunuyordu. Geniş ilgi alanları arasında Homeros da bulunan ve ozanın eserlerini ezbere bilen Psellos'un Homeros üzerine yazılmış bilinen müstakil bir eseri olmasa da, mektuplarında Homeros'un eserleri üzerine alegorik açıklamalar sunduğu pasajlar bulmak mümkündür. “Yanlış bir Helen masalını Hristiyan doğrusuna dönüştürmek” amacıyla alegorilere başvurduğunu belirten Psellos'un açıklamalarında Zeus yaşam, Truva dünyanın durumu, Helen bu dünyanın uğruna savaşlar verilen geçici güzellikleri, Odysseus ve arkadaşlarını domuzla çevirmek isteyen Kirke haz, Sfenks ise insan tabiatının hayvani, insani ve tanrısal yönleriyle özdeşleştirilir. Çağındaki tüm yalnızlığına rağmen etkili bir figür olmayı başaran Psellos bir sonraki yüzyılda altın çağını yaşayacak kültürel Helenizm'in belli başlı tüm aktörleri için bir ilham kaynağı olmayı başarmıştır (Dickey, 2017: 68; Geanakoplos, 1986: 401; Kaldellis, 2008: 225-226; Niarchos, 1981:127-130; Wilson, 1983: 158-162).

Bizans İmparatorluğunda 12. yüzyılda altın çağını yaşayan kültürel Helenizm'in yükselişini anlayabilmek için bu dönemde Bizans İmparatorluğunun siyasi düzeninde ve

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

buna bağlı olarak toplumsal ve kültürel yapısında meydana gelen değişimlere yakından bakmak gerekmektedir. İmparatorluğun askeri aristokrasisini oluşturan ailelerden biri olan Komnenos hanedanlığının saltanatının başlamasıyla (1081-1185) devletin geleneksel merkezi sivil idaresi yerini kan bağına dayalı, tam olarak aynı nitelikleri taşımasa da nispeten Batı'nın feodal düzenine benzeyen, yeni bir yönetim tarzına bırakmaya başladı. Artık devletin idari aygıtlarının, eyaletlerinin ve askeri birliklerinin idaresi hanedan üyelerine veya hanedana sadakat sözüyle ve kimi zaman evlilik bağıyla bağlanan ailelerin mensuplarına bırakılıyordu. Askeri becerilerin siyasi ve sosyal hiyerarşide yükselebilmek için giderek daha fazla önem kazandığı ve aristokratların giderek merkezden bağımsız davranmaya meylettikleri bu yeni atmosferde, batının şövalyelik kültürünü andıran, dünyevi yaşantıyı ve onun hazlarını daha fazla ciddiye alan bir zihniyet kök salıyordu. Hristiyanlığın geleneksel değerleri ile arasındaki mesafe giderek açılan bu yeni kültür kendisini ifade etmek ve meşrulaştırmak için ihtiyaç duyacağı araçları bulabilmek için yüzünü bir kez daha klasik kültürün mirasına dönecekti. Önceki yüzyılların popüler edebi türleri arasında öne çıkan aziz hayatları bu yüzyılda gerilerken, sarayında batı tarzı şövalye turnuvaları düzenleyen, saray duvarlarını av ve savaş sahneleriyle süsleyen Komnenos hanedanı mensupları antik çağ edebiyatının kahramanlar dünyasına, mitolojik göndermelerine ve aşk hikayelerine büyük ilgi duyuyordu. Antik çağ tiyatrolarını andıran gösteriler düzenleniyor, forumda düzenlenen toplantılarda bu tür eserler yüksek sesle okunuyordu. Dahası hanedanın üyeleri bu türlerde bizzat eserler kaleme alıyorlardı. İmparator I. Aleksios Komnenos'un oğlu İsaakios Homeros üzerine giriş niteliğinde iki metin kaleme almıştı. Aleksios'un kızı Anna Komnena ve damadı Nikephoros Bryennios'da atalarının kahramanlıklarını anlatan ve antik yazarlara öykünen epik tarih metinleri kaleme almışlardı. Bryennios "atalarının kahramanlıklarını anlatabilmek için yeni bir İlyada yazması gerektiğini" söylüyor ve Anna Komnena ise klasikler hakkında bilgisinin genişliğiyle övünüyor ve babasının saltanatı esnasında gerçekleştirdiği icraatları savunmak için kaleme aldığı *Alexiad* adlı eser için seçtiği başlık dahi Homeros epiklerini anırtıyordu (Herrin, 2016: 318–319; Kaldellis, 2008: 233–235, 242-247, 253-254;

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

Kaldellis, 2009: 21-23; Kazhdan ve Constable, 1982:136-137; Kazhdan ve Wharton, 1985: 69, 106-110; Pontani, 2015: 377; Scott, 1981: 62).

13. yüzyıl Bizans'ta klasik literatür üzerine yapılan çalışmaların sekteye uğradığı bir dönem oldu. Bunun başlıca sebebi Dördüncü Haçlı Seferi sonucunda 1204 yılında Konstantinopolis'in işgal edilmesiydi. İşgal sonucu pek çok kütüphane tahrip edilirken imparatorun entelektüel kadroları dağılmış ve pek çok değerli el yazması yağmalanarak Batı ülkelerine taşınan ganimetler içerisinde yer almıştı. Konstantinopolis'te Latinlerin hüküm sürdüğü ve kent geri alınana dek Bizans devlet aygıtının parçalanarak rakip yerel hanedanlıklar halinde varlığını sürdürdüğü bu dönemde (1204-1261), Latinlerin uyandırdığı öfkenin de etkisiyle, Bizans'ın Helen kültürüne duyduğu aidiyet 12. yüzyılın kültürel Helenizm'ini aşan bir biçimde arttı ve Helen mevhumu Bizans'ın kendini tanımlamak için kullandığı kimlik haline geldi. Bu yüzyılın sonuna doğru Homeros metinlerinin temel eğitim materyali olarak kullanımı nispeten gerilese de bu koşullar altında dahi Mikhail Kakos Senacherim gibi kimi Bizans aydınları Homeros tefsirleri kaleme almayı sürdürdüler (Browning, 1997:111; Dickey, 2017: 69; Pontani, 2015: 398; Wilson, 1983: 2, 219).

Konstantinopolis'in geri alınmasından sonra imparatorluk eski gücüne bir daha ulaşamasa da Bizans imparatorluğun son hanedanı olan Palaiologoslar döneminde (1259-1453) pek çok antik yazar üzerinde incelemeler kaleme alacak Maximos Planoudes ve Demetrios Triklinos gibi aydınlar yetiştirmeyi başardı. Özellikle Triklinos'un eserleri Rönesans aydınlarının pek çoğuna kaynaklık etti ve Batı'da Antik Kültür ile ilgili yaşanacak uyanışa katkıda bulundu. Triklinos'un eserleri arasında *İlyada* üzerine yazılmış bir astronomi alegorisi de bulunmaktaydı. Bu dönemde kaleme alınan önemli eserler arasında ayrıca Georgios Pachymeres'in *İlyada* üzerine kaleme aldığı etik ve retorik tefsir ve Manuel Galabas'ın *Odyseia* üzerine kaleme aldığı pagan tanrıların hikayesinden arındırılmış, Homeros'un evrensel bir öğretmen Odysseus'un ise erdemin ölçüsü olarak resmedildiği üç eseri de anmak mümkündür (Dickey, 2017: 69–71; Pontani, 2015: 403-427; Wilson, 1983: 229).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Bizans'la temas eden pek çok halka da imparatorluğun muhafaza ettiği klasik miras intikal etmişti. Hem Hristiyanlıkla hem de klasik kültürle Bizans aracılığıyla temas eden Rusya'da kimi kiliselerde Homer duvar süslemelerinde peygamberler ve azizler arasında resmedilmişti (Howlett, 1981: 172–178). İtalya'nın Yunanca konuşulan, Bizans etkisindeki güney bölgelerinde Rönesans'ın ortaya çıkışından asırlar önce Homeros incelemeleri kaleme alan alimler yetişiyordu (Pontani, 2015: 342, 401-403). 15. yüzyılda da İtalya'ya gelişi Batı'da klasikler üzerine yapılan çalışmalar adına bir dönüm noktası kabul edilen, Floransa ve Pavia'da Yunanca dersleri veren Manuel Chrysolaras ve yine Floransa'da Yunanca eğitim veren Demetrios Chalcondylas gibi Bizanslılar Batı Rönesans'ı üzerinde önemli etkilerde bulundular ve bu iki çok yönlü aydının da Homeros üzerine incelemeleri mevcuttu (Browning, 1997:113-115; Geanakoplos, 1966: 124-125; Pontani, 2015: 440-450).

Homeros'un da bir parçası olduğu klasik miras Bizans medeniyetinin temel bir bileşenydi ve klasik miras olmadan Bizans düşünölemeyeceği gibi Bizans'ın katkısı ve muhafazası olmaksızın klasik mirasın bugünkü hacmiyle günümüze ulaşması da mümkün olamazdı. Rönesans aydınlarının aksine Bizanslılar ellerinde bulunan tüm antik metinleri kopyalamadılar. Ellerindeki külliyatın genişliği sebebiyle seçici olmak onlar için bir zorunluluktu. Onların ihtiyaçları doğrultusunda seçip muhafaza ettikleri metinler de günümüze ulaşan klasik literatürün içeriğini ve niteliğini belirledi. Bilhassa erken dönemlerde Bizanslıların ilgisi şiirden ziyade düzyazıya yoğunlaşmıştı. Tarih, felsefe ve retorik alanlarında kaleme alınmış metinler kurgusal metinlere göre daha revaçtaydı. Klasik literatürü okumaktaki esas gayeleri klasik tarzda ve düzyazı türünde nitelikli metinler kaleme alabilmek olduğu için de çoğunlukla Attik tarzda, yani M.Ö. 4. ve 5. yüzyılların Atina'sının diliyle eserler kaleme almış yazarlar tercih edilmekteydi. Bizanslılar Klasik üsluba duydukları ilgi sebebiyle Helenistik dönemde ve Roma döneminde kaleme alınmış dil bilgisi ve kelime dağarcığı alanlarındaki pek çok kaynak eseri de kullandılar ve muhafaza ettiler. Drama eserleri Bizans tarafından ilgisizlikler karşılaşılan türler arasındaydı. Bu durumun sebebi büyük ölçüde Bizans dünyasında tiyatro

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

gösterilerinin düzenlenmiyor oluşuydu. Bu tip eserleri muhafaza ettikleri örneklerde ise Bizanslılar tercihlerini komedyalardan ziyade tragedyalardan yana kullandılar. Homeros'un eserleri söz konusu olduğunda ise, bunlar özetlenirken eserin türü dini değil edebi görüldüğünden tanrılarla ilgili bölümler genelde özetin dışında bırakılıyordu (Dickey, 2017: 63-64, 73-77; Kaldellis, 2009: 5-7; Kaldellis, 2015: 3-5; Wilson, 1983: 4-5).

Antik metinler Bizans aydınları tarafından her türlü anlatımın doğru ve arzu edilir biçimi olarak kabul edildi. Bu metinler berraklık, görkem, güzellik, akıcılık, karakter, içtenlik ve etki gibi estetik değerlerin ölçüsü olarak görüldü ve böylece taklit (Mimesis) estetik ve kompozisyon açısından kusursuzluğa ulaşmanın bir yöntemi olarak benimsenip uygulandı (Bourbouhakis, 2017: 114-115; Hunger, 1981: 43-45).

Bizans aydınlarının içinde yaşadıkları çağ yazılı eserlerinde klasik dil ve terminolojiyi kullanarak aktarma ısrarı Cyril Mango gibi kimi araştırmacıları Bizans yazını için "çarpık gösteren ayna" benzetmesi yapmaya kadar götürdü (Mango, 1975). Gerçekten de güncel olayların geçmişte kalmış kişi ve kavramlarla özdeşleştirilerek aktarılması Bizans metinlerini bilhassa modern araştırmacılar için anlaşılması ve çözülmesi zor bir bilmece haline getirdi ve bu eserlerin özgünlüğü ve güvenilirliği uzun süre sorgulandı. Bizans tarih yazımı bu klasisizmin en bariz biçimde gözlemlenebildiği alanlardan biriydi. Daha basit bir dille ve yıllık mantığıyla kaleme alınan kilise kronikleri dışında Bizans aydınlarının kaleme aldığı tarihler terminoloji ve üslup bakımından Herodot, Tacitus ve Thucydides'in kaleminden çıkmış izlenimi veren - ve bu izlenimi vermesi için gerçekten gayret gösterilmiş- pasajlarla doluydu. Örneğin Hunlar ve Ruslar takip ettikleri rotanın benzerliği sebebiyle İskit olarak adlandırılıyorlardı. Kuşatma ve salgın hastalık gibi kimi olayların betimlenmesinde ise bazı antik yazarların anlatıları satır satırına kopyalanıyordu (Cameron ve Cameron, 1964: 321-322; Geanakoplos, 1986: 411; Hunger, 1969: 25-33; Hunger, 1981: 43-45; Kaldellis, 2012: 80; Kaldellis: 16-19; Littlewood, 2005:136-137; Mango, 1981; (Miller, 1976; Wilson, 1983: 6-7).

Bizans'ın Homeros'un Eserlerinden İstifade Etme Biçimleri

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Bizans İmparatorluğunun sakinleri Homeros'un böyle uzun ve karmaşık tarihi süreçler sonucu kendilerine intikal eden eserlerinden pek çok farklı biçimde istifade ettiler. Eğitim hayatında kullanılan temel malzemeler arasında kendine yer bulan bu eserler methiye yazarları ve hatipler tarafından da anlatımlarını süslemek ve güçlendirmek için edebi amaçlarla kullanıldı. Bu eserler üzerine daha ileri düzeyde incelemeler kaleme alan Bizans aydınları ise eserlerin dilini yeni kuşaklara daha anlaşılır kılmak, pagan kültürüne ait bu mirası Hristiyan kültürüne uyacak biçimde yeniden yorumlamak ve ellerinde bulunan Homeros nüshalarını ve diğer antik kaynakları karşılaştırıp derleme ve tefsir çalışmaları yaparak eserler içerisinde gizli olduğuna inanılan bilgeliği derinlemesine keşfedebilmek için yoğun çabalar sarf ettiler.

Homeros'un Bizans Eğitim Sistemindeki Yeri

Ortaçağda Doğu'da ve Batı'da eğitim temel disiplinler açısından Antik Yunan'a dayanan bir model izliyordu. Sofist Hippias'a isnat edilen bu modele göre temel disiplinler Trivium ve Quadrivium olarak iki gruba ayrılıyordu. Trivium gramer, retorik ve mantık disiplinlerini içerirken, Qudarivium müzik, geometri, aritmetik ve astronomi disiplinlerinden müteşekkildi. Antik Çağdan beri süregelen bu devamlılık içerisinde Homeros'un metinleri Aeschylus, Sophocles, Euripides ve Aristophanes'in eserleriyle birlikte kuşaklar boyunca

Bizans eğitim sisteminde temel ve ileri derece okuma becerileri ve orta ve üst düzey dil bilgisi eğitimi için en yaygın olarak kullanılan materyaller arasında yer aldı. İleri derece çalışmalar için öğrenciler Sophocles veya Aristophanes'in metinlerine yönlendirilirken temel eğitim çoğunlukla Homeros'a dayanıyordu. Bu eğitim Homeros metinlerinin günde yaklaşık 30-50 satırlık bir bölümünün öğrencilere ezberletilmesi ile altı yaşında başlıyordu. Kitapların ortaçağ standartlarında pahalı ve zor bulunan nesnelere olması sebebiyle eğitimde kullanılan metot yüksek sesle okunan metinlerin öğrenciler tarafından tekrarlanarak ezberlenmesine dayanıyordu. Bizans tarihi boyunca bu eğitim faaliyetinde kullanılmak üzere Homeros metinlerini temel alan sayısız çalışma metni üretilmişti. Bu metinlerin arasında *İlyada*'nın ve daha seyrek olmakla beraber *Odysseia*'nın satır satır yorumlandığı,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

dilbilgisi üzerine açıklayıcı notlar ve kelimelerin anlamları ve eşanlamlıları üzerine geniş sözlük bölümleriyle zenginleştirilmiş tefsirler önemli bir yer tutuyordu. Bu tefsirler genelde metni üç farklı ana yöntemden biriyle ele alıyordu. Ya metin bölüm bölüm veya cümle cümle açıklanarak yeniden kaleme alınıyor, ya başka kaynaklardan da faydalanılarak metinde geçen terim veya kavramlar için tanımlamalar sunuluyor veya soru cevap yöntemiyle metin baştan sona ele alınıyordu. İlk yöntemle daha bilgilendirici bir eğitim amaçlanırken diğer iki yöntemle öğrenciler daha eleştirel bir yaklaşım geliştirmeye teşvik ediliyordu. Eğitim sisteminde oynadığı merkezi rol sebebiyle edebiyattan dini metinlere pek çok türden Bizans metinlerinde Homeros alıntılarında rastlamak mümkün oluyordu. Hatta Homeros metinlerine aşina olmayan Bizanslılar bile kendilerini ifade ederken bir nezaket göstergesi olarak deyim halinde dile yerleşen Homeros dizelerine başvurabiliyordu (Browning, 1975: 15–17; Dickey, 2017: 72-73; Kaldellis, 2011; C. Mango, 2018: 139-140; Markopoulos, 2008: 788; Matzukis, 1992: 2; Valiavitcharska, 2013: 238–240, 255-257, 259; Wilson, 1983: 18-24).

Homeros'un Edebi Amaçlarla Kullanımı

Bizans'ın edebi, idari ve hatta dini metinlerinde dahi Homeros atıflarına rastlamak mümkündür. Bu atıflar kimi zaman Homeros'tan yapılan doğrudan alıntılara yer vererek, kimi zaman ise aktarılan olay ve kişilerle Homeros'un anlatıları ve karakterleri arasında benzerlik kurarak yapılıyordu. Güzel bir kadını Helen'e, ömrü seferlerde geçen bir imparatoru Odysseus'a, savaş alanında kahramanlık gösterenleri Hector veya Akhilleus'a benzetmek ya da bu şahısları tanımlarken Homeros'un söz konusu karakterleri betimlerken kullandığı sıfatlara başvurmak sık rastlanan bir durumdu. Örneğin 14. yüzyılın başlarında Teselya'da yaşamış bir keşiş ve öğretmen olan Georgios Lekapenos kaleme aldığı 33 mektupta Homeros'tan 76 alıntı yapmıştı (Browning, 1975: 18-20). 12. yüzyılda Anna Komnena kaleme aldığı *Alexiad* adlı eserinde Homeros'a 66 gönderme yapıyor ve okurlarının bunları kendiliğinden fark edeceğini varsayarak bu alıntılarla ilgili herhangi bir açıklama sunma gereği dahi duymuyordu. Bir diğer 12. yüzyıl figürü, devlet adamı ve çağının önde gelen entelektüeli Mikhail Psellos Homeros'tan söz ederken okurlarının

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

aklına şair dendiğine gelecek ilk ismin Homeros olacağından emin şekilde onun ismini dile getirmek yerine yalnızca “şair” tabirini kullanıyordu. Psellos’un çağdaşı tarihçi Nikethas Choniates ise aynı şekilde okurlarının aşına olacağını varsayarak İmparator I Andronikos’u Homeros’a doğrudan bir atıfta bulunmaksızın onun Odysseus için kullandığı sıfatlar ile betimliyordu. Selanik Başpiskoposu Eustathios ise kentin 1185 yılında Normanlar tarafından işgal edilmesini anlattığı eserini sıkça Homeros’un *Odyssea*’sından alıntıladığı betimlemelerle süslüyordu (Geanakoplos, 1986: 402; Matzukis, 1992: 3; Wilson, 1983: 27, 243). Aynı yazar *İlyada* üzerine yazdığı tefsirinde Bizanslıların edebi amaçlarına ulaşmak için Homeros’un eserlerine atfettikleri önemi gösteren şu satırlara yer vermektedir; “tüm ırmakların, pınarların ve kuyuların suyu okyanuslardan geldiği gibi kendisinden sonra gelen yazarlar da malzemelerinin çoğunu Homeros’tan almışlardır” (Berg, 2017: 35; Browning, 1975: 17–18; Herington, 1969: 433). Euthatios’a göre astronomi, bilim, etik ya da edebiyatla uğraşan herkesin yolu Homeros’tan geçmiştir. Filozofların ve hatiplerin amaçlarına ulaşmaları için ona başvurmaktan başka çareleri yoktur. Şairler sanatlarını icra etmek için onun koyduğu kuralları takip etmek zorundadır. Coğrafyacılar, doktorlar ve hatta cerrahlar bile ona çok şey borçludurlar. Krallar bile Homeros’un şiirinin cazibesine direnemezler. Büyük İskender onun kitaplarını bir hazine gibi savaş alanında bile yanından ayırmaz, uyurken bile Homeros kitapları onun baş uçundadır ve uykusunda rüyalarını süsleyen yine onun hikayeleridir. *İlyada* her işin iyisi için başvurulabilecek bir kılavuzdur. Felsefeden hatipliğe, güzel sanatlardan askerlik sanatına, ahlaki değerlerin öğretiminden bilim ve sanatın her dalına varıncaya dek Homeros’un eserlerinden faydalanılabilir. Düşmanı yanıltmak için başvurulacak aldatmacanın, dost gösterilecek nezaketin veya bir hükümdar için yazılacak mersiyeinin kuralları Homeros’ta bulunabilir. Bir tarihçi anlatacağı hikayeyi nasıl ilgi çekici kılabileceğini ve insanların hikâyesinden ders çıkararak daha soylu davranışlara yönelmesini nasıl sağlayabileceğini Homeros’tan öğrenir. Onun eserleri mitolojik hikayelerle süslü olsa da gerçekte bunlar geniş kitlelerin ilgisini çekmek için kullandığı birer yemdir. Onları bu şekilde ağına düşürür ve bir kez felsefenin ve hakikatin tadını alan bu insanları daha sonra hakikati başka yerlerde arayacak bilge

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

insanlar olarak hayatlarına devam etmek üzere serbest bırakır (Cullhed, 2014: 53; Herington, 1969: 433-434; Matzukis, 1992: 3-4).

Bir diğer 12. yüzyıl aydını İonnes Tzetzes de Homeros'u bir bilgelik denizine benzetmekte, onu gramer ve retorik alanında çalışanlara sağlayacağı fayda açısından yüceltmekte, retorik yöntemlerin kaynağı olarak nitelendirdiği Homeros'un her neyi isterse yüceltmeye veya gözden düşürmeye muktedir olduğunu düşünmektedir (Berg, 2017: 36 ; Cullhed, 2014: 53; Sluiter, 1992b: 527).

Bizanslıların methiye yazımı için başvurduğu Helenistik elkitaplarında yazarın üstlendiği görevin olağanüstü zorluğuna değinmesi başarılı bir methiye yazısı yazılırken kullanılacak temalardan arasında sayılmaktadır. Bizans entelektüelleri benzer bir görev üstlendiklerinde kimi zaman bu temayı Homeros'u yardıma çağırarak zenginleştirmektedirler. Örneğin Theodoros Prodromos (1100 – 1165/70) Ioannes Komnenos tarafından verilen bir ziyafet için hazırladığı methiyesinde defalarca “Homeros'u bu imkansız görevde kendisine yardım etmek için Hades'ten geri getiremediği için” duyduğu üzüntüye vurgu yapmaktadır. Prodromos şiirlerinde Homeros'un dili ve dizeleri logos ile özdeşleştirir. Onsuz bilgelik veya tanrıları ve hükümdarı onurlandırmak mümkün değildir (Cullhed, 2014,: 56-58; Kaldellis, 2008: 242).

Homeros Üzerine İleri Düzey İncelemeler

Homeros'un Bizans'ta temel ve geleneksel bir eğitim materyali olarak kullanılması yanı sıra ozanın eserleri daha ileri incelemelere de konu oluyordu. Homeros'un eserleri yazıldığı dönemin dünyasını ve yazıldığı dönemin inançlarını yazıldığı dönemin diliyle anlatıyordu. Bizans tarihinin uzun asırları boyunca Homeros'un eserlerinde değişmeden kalan her şey Bizans yaşantısında dönüşüme uğruyordu. Homeros'un anlaşılabilir kılınması için rutin eğitim faaliyetinin dışında dil bilgisi ve gramer ile ilgili açıklamaları güncel tutmak, açıklamalarla Homeros'un dünyasını yeni kuşaklara için anlaşılır kılmak ve pagan bir ozan tarafından yazılmış, paganların inanç ve yaşayışlarını konu alan eserleri Hıristiyan eğitim ortamına uyacak şekilde yorumlamak gerekiyordu. Bu ihtiyaç Helenistik dönemden beri süregelen Homeros'un alegorik okumalarını yapma yöntemiyle

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

gideriliyordu (Dickey, 2017, ss. 72–73; Filippomaria Pontani, 2015, ss. 319–323). Örneğin, klasik literatür üzerine hazırlanmış bir antolojide yer alan dizelerinde Konstantinopolis'te bulunan Magnaura Üniversitesinde gramer dersleri veren Kometas isimli bir yazar *İlyada* ve *Odyseia*'yı gözden geçirirken izlediği yöntemi şu şekilde özetliyordu; “Ben, Kometas, Homeros'un kitaplarını harap ve imladan yoksun buldum. Onların imlasını düzelttim ve sanatsal bir gösteriş kazandırdım. İçindeki faydasız pislikleri temizledim ve işe yarar olanları yeniledim. Böylece artık bunları bilmek isteyen yazarlar yanlışını değil doğrusunu öğrenecekler” (Pontani, 2015; 329; Wilson, 1983: 82-83).

8. yüzyıl sonuna kadar Bizans'ta Homeros üzerine yapılan çalışmalarla ilgili neredeyse hiç bir şey bilinmemektedir. Homeros ait eserlerden pasajlar içeren en erken Bizans elyazmaları olarak elimizde biri 500 diğeri ise 800 yılı civarlarında kaleme alındığı tahmin edilen iki eser bulunmaktadır. *İlyada*'nın günümüze ulaşan en eski tam metin ise 10 yüzyıl başlarında Makedon Hanedanı döneminde kaleme alındığı tahmin edilen, Venetus A adıyla bilinen anonim el yazmasıdır (Browning, 1975: 21–23). Homeros'un *İlyada*'sı üzerine bilinen ilk tefsir (exegesis) ise 11. yüzyılda Niketas isimli bir şahıs tarafından kaleme alınmıştır. Niketas çalışmasında Homeros'un eserinin alegorik bir okumasını yaparak kıssalar halinde Hristiyan maneviyatına uyarlamaya gayret etmektedir. Örneğin Odysseus'un anavatanına dönüş macerası “göksel Kudüs'ü arayış” ile özdeşleştirilmektedir (Matzukis, 1992: 3).

Bizans'ta Homeros üzerine yürütülen ileri derece incelemelerin en ilgi çekici olanları ise 12. yüzyılda kaleme alınmışlardır. Bu yüzyıl araştırmacılar tarafından Bizans'ta kültürel Helenizm'in altın çağı olduğu kadar aynı zamanda bir “Homeros yüzyılı” olarak da kabul edilmektedir (Kaldellis, 2008: 245). Çalışmanın geri kalan sayfalarında Bizans'ta Homeros üzerine yapılan ileri düzey incelemeler açısından paha biçilmez değerde olan bu yüzyılda İsaakios Porphyrogenitos, Selanikli Eustathios, İoannes Tzetzes ve Theodoros Prodromos tarafından kaleme alınan eserlere daha yakından bakmaya çalışacağız.

Kommenos hanedanının bir üyesi, imparator I. Aleksios Komnenos'un oğlu ve Anna Komnena'nın kardeşi olan prens İsaakios Porphyrogenitos “Homeros yüzyılında” olarak

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

anılan 12. asırda Homeros üzerine ileri düzey bir çalışma yapmış bilinen ilk Bizans entelektüellerinden biridir. Fırtınalı bir yaşam süren Isaakios, kardeşi İmparator II. İoannes Komnenos'un yerine tahta çıkmak için kalkıştığı birkaç başarısız girişim için Anadolu ve Ortadoğu'ya seyahatler gerçekleştirmiş, Herakleia'da geçirdiği sürgünün ardından 1143 yılında yeğeni I. Manuel Komnenos'un tahta çıkmasından sonra başkente dönebilmiştir. Sağlığı kötüye giden Isaakios 1153 yılında kendi kurmuş olduğu Kosmosoteira manastırında inzivaya çekilmiştir. Maceralı yaşamının getirdiği zor koşullara rağmen Isaakios entelektüel faaliyetlere de zaman ayırabilmiş ve Theodoros Prodromos ve İoannes Tzetzes gibi çağdaşları tarafından geniş bilgi birikimi sebebiyle övgüyle anılmıştır. Hz. Meryem üzerine vecizeler yazdığı, Proclus'un eserlerinden seçkiler hazırladığı ve Aristeas'ın Mektubu'nu yeniden kaleme aldığı bilinen Isaakios, Homeros üzerine de genel okuyucuya yönelik giriş niteliğinde iki kısa metin kaleme almıştır ve *İlyada*'nın tefsir edilmiş tam metin bir nüshası da kendisine isnat edilmektedir. 190 satırdan ibaret *Homeros'a Önsöz* başlıklı metninde Isaakios ozanın hayat hikayesini özetler, *İyada*'da bahsi geçen tanrılardan söz etmeden Truva Savaşının tarihçesine kısaca değinir ve Agamemnon ile Odysseus'un akıbetlerini anlatır. 30 sayfa uzunluğundaki ikinci metin ise iki bölümden oluşmaktadır. *Homeros'un Değınmediğı Olaylar* başlıklı ilk bölümde Truva'nın düşüşü, Herakles ve Helenlerden kısaca söz edilirken, *Helenlerin ve Truvahlıların Fiziksel Özellikleri ve Ahlaki Nitelikleri* başlıklı ikinci bölüm ise isimlerin ve sıfatların prosopografisi üzerine bir incelemedir. Önsözünde tanrılara değınmemeye özen gösteren Isaakios, ikinci metninde tanrılardan söz etmekte ve tanrılarla ilgili bahisleri Hristiyan bakış açısına uyarlamak için gözle görülür bir çaba sarf etmemektedir. Yazarın ömrünün son yıllarında kaleme aldığı tahmin edilen *İlyada* tefsiri Isaakios'un çağdaşı Tzetzes ve Eustathios'un eserlerine kıyasla daha basit çalışma izlenimi vermektedir. Homeros'un metninin hemen hemen hiç eleştiriye tabi tutulmadığı çalışmada metnin daha çok vezin, dil bilgisi ve etimoloji gibi konulara odaklanan biçimsel bir analizi yapılmaktadır. Çalışmada ayrıca alegorik okumalara ve pagan tanrı ve kahramanların icraatlarına karşı ahlakçı yaklaşımlara sıkça rastlanmaktadır. Isaakios'un çalışması çağdaşları arasında yankı uyandırmamıştır ve dönemin benzer konularda eserler veren Eustathios gibi

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

entelektüellerinin bu çalışmadan haberdar olmadıkları düşünülmektedir (Kaldellis, 2009: 24; Pontani, 2007: 551-554, 562-564).

Kariyerine Konstantinopolis Patrikhane okulunda gramer ve retorik öğretmeni olarak başlayan, İmparator I. Manuel Komnenos (1143-1180) döneminde sarayın resmi hatipliğini üstlenen ve daha sonra imparatorluğun en önemli ikinci kenti Selanik'in başpiskoposu olarak görev yapan Eustathios (1115/20-1195/98) burada bulunan manastırlara yönelik reform hareketini destekleyen ve kent 1185 yılında Normanlar tarafından yağmalandığında şehir savunmasına aktif biçimde katılan renkli bir sima idi. Üretken bir yazar olan Eustathios Normanların Selanik işgaline tanıklık eden bir tarih çalışması, İmparator I Manuel Komnenos ve dönemin diğer bazı önde gelenleri için kaleme alınmış methiye yazıları, ilahiyat alanında ise vaazlar, aziz hayatları ve manastır hayatıyla ilgili eleştiriler kaleme almıştı. Ancak Eustathios'u asıl önemli kılan klasik literatür üzerine çalışmalarıdır. Eustathios Homeros üzerine hacimli çalışmalarının yanı sıra Pindar ve Dinysus Periegetes üzerine de incelemeler kaleme almıştır. Homeros'un *İlyada* ve *Odyseia*'sı üzerine yaptığı derleme ve tefsir çalışmasının (Bizanslıların bu tarz çalışmalara verdiği isimle Parekbolai) günümüze ulaşan nüshasının yazarın kendi kaleminden çıktığına inanılmaktadır. Yazımına Konstantinopolis'te başlanan ve Selanik'te tamamlanan eseri oluşturan metinler muhtemelen Eustathios'un patrikhane okulunda verdiği retorik derslerinde kullandığı notlardan ve öğrencilerinin kullanımı için Homeros'un metinlerinden seçtiği çarpıcı alıntılardan oluşmaktadır. Eustathios bu çalışması için Homeros'un eserlerini içeren pek çok el yazmasını karşılaştırmalı olarak incelemiş ve incelemesini zenginleştirmek için çok sayıda farklı antik kaynaktan faydalanmıştı. Gramer için aralarında Dionysius Thrax, Herodian, Apollonius Dyscolus'un çalışmalarının bulunduğu pek çok kılavuz eserden faydalanan Eustathios, coğrafya için Strabo, tarihsel karşılaştırmalar için ise Herodot'un aralarında bulunduğu çok geniş bir külliyattan istifade ediyordu. Ayrıca okurlarının işini kolaylaştırmak isteyen yazar esere kendi çabasıyla geliştirdiği sitemle bir indeks bölümü eklemeyi de ihmal etmemişti (Berg, 2017: 30; Browning, 1975: 25–26; Browning, 1995: 83-85; Dickey, 2017: 72–73; Kaldellis, 2008: 306–307; Kaldellis, 2009: 34-36; Kaldellis,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

2011; Kazhdan ve Franklin, 1984: 130, 132; Matzukis, 1992: 3; Pontani, 2015: 385-389; Ronchey, 1991; Wilson, 1983: 197-199).

Eustathios'un Homeros ile alakalı çalışmasının odağında retorik vardı ve yazar eserini okuyan gençlerin düzyazı ustası iyi hatipler olarak yetişmesini amaçlıyordu. Bir başka deyişle Homeros bu eserin özelinde Eustathios için "söylev yazarları için bir kılavuz" niteliğindedir. Eserin önsözünde Homeros'un ozanlığını bir bilgi okyanusuna, yorumcu olarak kendisini ise bir aşçıya benzeterek söze başlayan Eustathios daha sonra Plutarch ve Aziz Basileios'un da kullandığı bir anıştırmaya başvurarak Homeros'u Sirenlerin şarkısıyla özdeşleştirir. *Odysseia*'nın 12. bölümünde anlatıldığı üzere kusursuz güzelliğiyle insanı mest eden ancak aynı zamanda da duyanların aklını kaçırmaya da sebep olan şarkılar söyleyen mitolojik varlıklar olan Sirenlerin yaşadığı adanın yanından geçerken Odysseus gemisinin mürettebatının kulaklarını balmumu ile kapattırır ve kendisinin de geminin direğine bağlanmasını emreder. Böylece mürettebat geminin salimen rotasını takip etmesini sağlarken Odysseus da kimseye zarar vermeden Sirenlerin şarkısını dinleme fırsatına sahip olur. Tıpkı doğru yöntemle zarar görmeden Sirenlerin şarkısının tadını çıkarabilen Odysseus gibi Eustathios'un okuyucuları da onun eserinin kılavuzluğunda Homeros'un bilgeliğinden en doğru biçimde faydalanabileceklerdir. Önsözün devamında Eustathios bu kez Homeros'u cömert bir ev sahibine benzetir. Dileyen ev sahibinin mükellef sofrasında kendisine bir ziyafet çekip yoluna devam edebilir, yani Homeros'un bilgeliğinden ihtiyacına göre faydalanabilir, dileyen ise bu evde uzun süre konaklayabilir, yani ömrünün uzun yıllarını Homeros'un eserlerini derinlemesine incelemeye adayabilirdi. Eustathios'a göre sunmakta olduğu eser misafirlerin her iki türlüünün de ihtiyaçlarına cevap vermekteydi. Eustathios çalışmasında Homeros'un eserlerini pasajlar halinde ele alarak öğrencilerine belli durumlarda ve belli konularda hitabetlerini süslemeye veya ikna ediciliklerini arttırmaya yarayacak küçük aparatlar halinde sunmaya gayret etmiştir. Seçtiği pasajlarda okurlarının kavga sırasında hasmın gözünü korkutmak, anlaşmazlık durumlarında ortalığı yumuşatmak, yolculuk öncesinde geride bıraktığı sevdiklerini teselli etmek, verilen hediye geri çevrildiğinde durumu nezaketle kabullenmek veya savaş

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

öncesi askerleri yüreklendirmek için faydalanabileceği Homeros alıntılarını örnekler halinde sıralamaktadır. Eserde *İlyada* ve *Odysseia*'nın sadece ilk bölümlerinden buna benzer kırkar örnek verilmekte ve *İlyada*'nın yalnızca ilk satırı için yapılan eleştiriler sekiz sayfa tutmaktadır. Eustathios Hristiyan bir din adamı olarak derlemelerinde faydalı oldukları müddetçe Homeros'un pagan tanrıların ağzından aktardığı cümleleri dahi kullanmakta sakınca görmemektedir. Eustathios'un döneminin manastır yaşantısına dair eleştirileri de yazarın Homeros tefsirinde kendisine yer bulmaktadır. Eustathios dünyevi ilişkilere ve ticari kara fazlasıyla kapılmış olmakla itham ettiği keşişleri çalışmadan yedikleri için *Odysseia*'a da sözü geçen sikloplara benzetmektedir. Ona göre çileci keşişler de sikloplar gibi kentlerden kaçıp yüksek dağlara ve mağaralara sığınıyor, ne ekip biçiyor ne de başka bir iş yapıyordu. Eustathios Homeros'un alegorik bir yorumunu sunmasa da kimi değerlendirmelerinde yazarın kendi çağına dair kaygılarının ve değer yargılarının izini bulmak mümkündür. Çatışmalarla dolu bir dönemde yaşayan ve işgallere tanık olan Eustathios'un barış özlemi Homeros'la Heraklitos'un çatışmaya dair tutumlarını karşılaştırdığı pasajlarda görülebilir. Evrenin çatışma prensibi üzerine kurulu olduğunu savunan Heraklitos'a karşı ölümü zincire vuran Sisifos'u tebaası tehlike nedir bilmeyen barışçıl bir lider olarak resmeden Homeros'u örnek gösteren Eustathios çatışmadan kaçınılması gerektiğini savunmakta ve Homeros kahramanlarından Agamemnon'u ise tüm Truvalıların öldürülmesini emrettiği için insanlık dışı bir canilik sergilemekle suçlamaktadır. Öte yandan bir imparatorun tebaası olarak yaşayan yazar Helenlerin siyasi değerlerini kendi dünyasıyla uyuşacak biçimde yorumlamaktadır. Eustathios'a göre Helenler monarşi, oligarşi ve tiranlığı reddetmemektedirler. Aslında Helenler Zeus'a imparator ve kurtarıcı gibi sıfatlar uygun görerek monarşinin en iyi idare biçimi olduğunu kabul etmekte, ancak hiçbir insanı hükümdar olmaya layık görmedikleri için demokrasiyi tercih etmektedirler. Dostluk üzerine kaleme aldığı satırlarda da Homeros kahramanlarını örnek gösteren Eustathios, Achilleus'un dostu olduğu için Atreus ailesinden nefret eden Patroklos'un tutumunu destekler. Savaşan iki taraf arasında kalan bir kişinin bu taraflardan birinin gerçek dostuysa diğer taraftan nefret etmesi gerektiğini söyleyen Eustathios aristokratik değerlerin önem kazandığı bir toplumun ferdi olarak yakın akrabaların,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

ebeveynlerin, eş ve çocukların da gerçek dostlar arasında sayılabileceğini göz ardı eden Homeros'u bu sebeple eleştirmekten kendisini alamamaktadır. Eustathios yine de aile değerleri ve ahlak konusunda da Homeros'un rehberliğine baş vurulabileceğini düşünmektedir. Ona göre *İlyada*'nın odağında erdem vardır. *İlyada* kocaların eşlerine duyduğu sevgiyi anlatır. Penelope her iki cins için de örnek alınabilecek bir eştir. Kitap bize adaletsizlikten uzak durmayı öğütler ve Penelope'nin taliplerinin akıbeti bize kabahatlerimiz için eninde sonunda hesap sorulacağını hatırlatır. Eserlerinde Helenleri doğal erdemlerin kusursuz örneği olarak sunan ve Klasik edebiyata gösterdiği bu açık ilgiye rağmen ölümünden sonra Ortodoks kilisesi tarafından aziz olarak kabul edilen Eustathios bu konuda belki de tek örnektir. Öğrencisi Mikhail Choniates, Eustathios'un ölümü üzerine verdiği söylevde hocasının "Yunan felsefesini Hristiyan teosofisinin hizmetine sunduğu için cennete gideceğine" duyduğu inancı dile getirmiştir (Berg, 2017: 31, 32-35, 39-43; Browning, 1995: 83-86; Kaldellis, 2008: 254, 301, 314-315; Kazhdan ve Franklin, 1984: 150-152, 158, 161, 173-176; Nünlist, 2012: 493-505; Pontani, 2015: 390-392; Wilson, 1983:199).

İoannes Tzetzes, Eustathios'un aksine resmi bir pozisyonu bulunmayan, zorluklar içerisinde ve himaye arayışında kariyerini sürdürmeye çalışan bir entelektüeldi. Kalemıyla geçinen Tzetzes, eserlerinde sık sık yoksulluğundan şikayet etmekte ve kimi zaman geçinmek için kitaplarını dahi satarak hafızasından başka başvuracak kaynağı olmaksızın araştırmalarını sürdürmek zorunda kaldığından yakınmaktaydı. Bizans'ta Kültürel Helenizm'in zirvede olduğu, ancak Helenliğin henüz bir kimlik olarak Bizanslılar tarafından benimsenmediği bir dönemde yaşayan Tzetzes muhtemelen imparatorluk tarihinde Helenleri atası olarak gördüğünü ilan eden ilk şahsiyetlerden biriydi. Kendi eserlerinde yoksulluğundan ve hak ettiği ilgiyi göremediğinden şikayet etse de bir asır sonra Tzetzes'in eserlerinin şöhreti İtalya'ya kadar yayılacaktı. Altmış kitap yazdığını iddia eden ve Hesiodos'un *İşler ve Günler*'i, Aristophanes'in komedya ve Lycophron'un *Alexandra*'sı gibi çeşitli antik yazarların çalışmalarına dair eserler kaleme alan Tzetzes'in üç eseri Homeros üzerineydi ve yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

gençlerin Homeros'u anlaması için en faydalı kitapları yazmakla ve bu sebeple "Homeros'un en iyi evladı" olmakla övünüyordu. Bunlardan eserlerden ilki 1140 yılı civarlarında, henüz otuz yaşlarında kaleme aldığı *İlyada* tefsiri idi. Ders kitabı olarak tasarladığı bu eserinde Tzetzes öğrencilerin günlük olarak ezberlediği 30 ile 50 satır arası uzunluğa sahip metinlere eşlik etmesi amacıyla açıklamalar sunuyordu. Homeros'un eserinde geçen kelimelerin ve hatta harflerin kökenlerine dair açıklamalar sunan Tzetzes, sunduğu açıklamalara dilbilgisi yanı sıra ahlak, mitoloji ve antik yazarların yaşam öyküleri gibi konulara da ışık tutabilecek bilgiler eklemeye gayret ediyordu. Ona göre Homeros'ta felsefe ve dünyanın işleyişiyle ilgili tüm bilgileri bulmak mümkün olabilirdi. Eserlerindeki mitolojik öğeler ise insanları gizli felsefi hakikatlere inmeye tatlılıkla ikna etmek için eklediği retorik araçlardı. Ancak bu hakikatlere ulaşmak için Homeros'un yaşamı ile birlikte *İlyada* ve *Odysseia*'nın tüm içeriğinin tarihsel bağlamı içerisinde tekrar inşa edilmesi ve yeniden anlaşılması gerekiyordu. Tzetzes'in bu eserinin tümü günümüze ulaşmamıştır ve yazarın sağlığında tamamlanıp tamamlanamadığı da belirsizliğini korumaktadır.

Yazarın bir diğer eseri olan *Homeros Alegorileri* günümüze tam metin halinde ulaşmıştır. Biri *İlyada*, diğeri *Odysseia* üzerine olmak üzere iki uzun şiirden oluşan bu eser Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un eşi İmparatoriçe İrene'ye ithaf edilmiştir. Asıl adı Suzbach'lı Bertha olan, Hohenstaufen hanedanının bir üyesi olarak dünyaya gelen ve yaptığı evlilik sonrası yabancı olduğu bir kültürde yaşamaya başlayan imparatoriçeye yeni memleketinin en meşhur ozanını tanıtmaya amacıyla kaleme aldığı bu eserinde Tzetzes, şiirin başında yer verdiği uzun önsözde Homeros'un yaşamına, Truva Savaşının tarihi arka planına ve Homeros'un anlatısında yer alan başlıca karakterlere değinerek İmparatoriçenin konuyu etraflıca kavramasını sağlamaya çalışmaktadır. Tzetzes Homeros üzerine bu metni yazmasına vesile olan imparatoriçeyi "ışığıyla Homeros'a ışık tutan bir Ay" olarak nitelendirmekteydi. Ancak Tzetzes eseri tamamlayıp kendisine takdim edemeden İmparatoriçe vefat etti ve Tzetzes Konstantin Kozertzes isimli bir saray seçkininin himayesine girerek eserini tamamlayabildi.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Tzetzes Homeros eserlerini yorumlarken üç çeşit alegoriye başvuruyordu. Bunlar kozmik elementlere dair alegoriler, psikolojik alegoriler ve pragmatik alegorilerdi. Elementlere dair alegorilerde Tzetzes mitolojik karakterlerle meteorolojik ve kozmik olaylar arasında benzerlik kurarak açıklamalarda bulunuyordu. Örneğin Zeus hava veya Aristo'nun evren şemasında tanımladığı ay üstü nesnelere oluşturduğu kabul edilen bozulmaz ve kusursuz ether elementleriyle bağdaştırılır. Psikolojik alegorilerde mitolojik karakterler ruhun çeşitli güç ve işlevlerinin kişileşmiş halleri olarak ele alınır. Pragmatik alegorilerde ise tanrılar ile krallar, kraliçeler ve kahramanlar gibi ölümlü karakterler arasında benzerlik kurulur. Eserlerinde kullandığı ifadelerinden kendi yeteneklerinden abartılı bir memnuniyet duyduğu anlaşılan Tzetzes bu eseriyle de kendinden önce Homeros'u yorumlayanların tümünü geride bıraktığını, zarif ve yüksek ahlaki değerler taşıyan sunumuyla Homeros'un şiirlerinde gizli hakikati ortaya çıkardığını iddia ediyordu.

Tzetzes'in Homeros üzerine kaleme aldığı üçüncü eseri ise *Carmina İliaca* adını taşımaktadır. Basit bir dille nazım biçiminde kaleme aldığı üç şiirden oluşan bu çalışmada Tzetzes ulaşabildiği antik kaynaklar ve kroniklerden faydalanarak *İlyada*'da aktarılan olayların öncesinde, esnasında ve sonrasında gerçekleşen olayları özetlemeye çalışmakta ve *İlyada*'nın dünyasına giriş yapacaklar için başlangıç seviyesinde bilgiler sunmaktadır. Tzetzes bu eserinde Truva kahramanlarının fiziksel özelliklerinden bahsederken Isaakios Porphrogenitos'un eserinden faydalanmış veya Isaakios ile ortak bir kaynak kullanmıştır. Tzetzes bu eserinde pagan tanrıları ile ilgili bölümleri anlatısından ayıklamasa da bunlar *İlyada*'da oynadıkları kadar merkezi bir rolde de resmedilmezler (Browning, 1975: 26–28; Budelmann, 2002: 142, 151, 159-160; Cullhed, 2014: 58–61; Kaldellis, 2008: 301, 306-307; Kaldellis, 2009: 10-11, 23, 26-27; Kaldellis, 2011; Kaldellis, 2015: 65-67; Matzukis, 1992: 2-3; Pontani, 2015: 378–380; Sluiter, 1992a; Wilson, 1983: 191, 193, 227).

Son olarak ele alacağımız Theodoros Prodromos 1100 yılı dolaylarında Konstantinopolis'te dünyaya gelmiştir ve gençliği ile aile geçmişi çok iyi bilinmemektedir. Theodoros'un kendi yazdıklarından gramer, retorik ve felsefe konusunda eğitim aldığı

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezh BAMYACI

anlaşılmaktadır. 1118 yılı civarlarında saray şairi olarak Komnenos hanedanının himayesine giren Prodromos, I. Manuel Komnenos'un tahta çıkmasıyla gözden düşmeye başlar ve keşiş olarak inzivaya çekildiği Havariyun Kilisesi düşkünlerevinde 1158 veya 1170 yılında hayata veda eder. Çoğunluğunu II. Ioannes Komnenos'a ithaf ettiği tarihsel şiirlerinde Prodromos imparatorun askeri zaferlerine övgüler sunmaktadır. Askeri aristokrasinin topluma ve devlete egemen olmaya başladığı bir dönemde yaşayan Prodromos eserlerinde soylu kahramanların savaş alanında gösterdiği kahramanlığı bir erdem olarak öne çıkarmaktadır ve bunu yaparken ihtiyaç duyacağı modelleri tıpkı dönemin benzer konulara değinen diğer entelektüelleri Nikephoros Bryennios ve Anna Komnena'nın yaptığı gibi Homeros'un epik anlatılarında bulmaktadır. Prodromos'un kahramanları önceki dönemlerin dervişane erdemlerle donanmış, dindarlığıyla övülen ve tanrının yeryüzündeki krallığını savunmak adına harekete geçen kahramanlarından ziyade Homeros'un her şeyden önce onuru için savaşan ve fiziksel gücü ve güzelliğiyle öne çıkan dünyevi kahramanlarını andırmaktadır (Bazzani, 2007; Mango, 2018: 272; Kazhdan ve Franklin, 1984: 97-101, 106-108).

Prodromos'un şiirleri dışında bir diğer eseri Homeros için kaleme aldığı hayat hikayesidir. Bu eserinde Prodromos Homeros'u çağının kalemiyle geçinen aydınlarının çektiği zorluklarla ilgili kendi eserlerinde sıkça dile getirdiği şikayetlerin kişileşmiş hali olarak sunmaktadır. Dizeler halinde konuşan kör ve yoksul bir ozan olarak betimlenen Homeros sözleriyle geçmişe ve geleceğe ışık tutabilmekte ancak elinden tutan biri olmadıkça gündelik hayatında kendi yolunu dahi bulamamaktadır. Tıpkı anavatanına dönüş macerası esnasında bir dilencinin aciz görünümü altında kendini gizleyen Odyseus gibi – ve Prodromos'un fikrinde kendisi ve çağının diğer entelektüelleri gibi- Homeros bu aciz görüntüsünün altında büyük bir kudret gizlemektedir. Kabiliyetleriyle Homeros bilgelerin bilgisi, tanrıların velinimeti ve methiyeciliğin doruk noktasıdır. Onun verdiği payeler, sunduğu mitolojik temsiller ve yazdığı kahramanlık dizeleri olmadan tanrılar aç ve susuz kalacak, yiyecek nektar, içecek ambrosia bulamayacaklardır. Hiçbir şeye sahip olmayan bu adamın başkalarına emsalsiz hediyeler sunacak kudreti vardır (Cullhed: 53–56).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ortaçağ tarihi boyunca Truva'nın konumu insanlar için bir sır olarak kalmış olmasına ve bölgenin bu dönem boyunca kilit bir rol oynamamasına rağmen Truva'nın Ortaçağ tarihi boyunca toplumların hafızalarında ve kültürel yaşamlarında tuttuğu yer bugün konuyu Ortaçağ tarihi araştırmaları açısından halen ilgi çekici kılmaktadır. Truva Savaşının hikayesini ve bu savaşın kahramanlarının serüvenlerini anlatan söylenceleri yazıya döken Homeros'un eserlerinin de bir parçasını oluşturduğu Helen kültür ve edebiyatı bugün Bizans İmparatorluğunun başlangıcı olarak kabul edilen tarihlerin çok öncesinde Yakın Doğu coğrafyasında ve Roma kültürü içerisinde kök salmıştı. 14. yüzyıla kadar Homeros'un Latince tercümesinden mahrum kalan Batı'nın aksine Bizans, tarihi boyunca devraldığı mirasın bir parçası olan bu metinlerle doğrudan, kesintisiz ve dinamik bir ilişki kurma şansına sahip olmuştur. Hristiyanlığın üzerinde devlet baskısının sürdüğü asırlarda pagan kahramanların öykülerini aktaran ve pagan tanrıların hikayeleriyle dolu olan Homeros metinleri klasik kültürün diğer eserleri ve öğeleriyle birlikte Hristiyan din adamları tarafından yoğun biçimde eleştirilmiş ve mahkum edilmiştir. Hristiyanlığın üzerindeki devlet baskısının ortadan kalktığı ve Hristiyanlığı Roma'nın resmi dini haline getirecek sürecin başladığı 4. yüzyıla beraber Hristiyanlığın klasik kültüre karşı tutumu yumuşama eğilimi göstermiş ve Hristiyan din adamları ve alimleri bu eserlerin nimetlerinden kendi amaçları doğrultusunda faydalanmanın yollarını aramaya başlamışlardır. 7. yüzyılda Arapların ani yükselişiyle sarsılan imparatorluğun sınırları daralırken, kent kültürünün gerilemesiyle birlikte klasik kültürün beslendiği altyapı da tahribata uğramıştır. Bu dönemde klasik kültürle kurulan bağ ve devamlılık hissi zayıflarken, imparatorluğun bu eserler üzerine çalışan kadroları da nicelik olarak zayıflamıştır. Bizanslılar bu dönemde de kamu kariyerine yönelik eğitimde ve edebiyatta önemli bir rol oynamayı sürdüren klasik literatüre, krizlerin savuşturulmasıyla beraber yeniden kuvvetli biçimde odaklanma fırsatı buldular. 9. yüzyılda başlayan ve 10. yüzyılda ivme kazanan Bizans ansiklopediciliği sayesinde klasik literatürün eserleri yeniden düzenlenerek muhafaza edildi. Bazı araştırmacılar tarafından "Homeros Yüzyılı" olarak

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

adlandırılan 12. yüzyıl Bizans'ta kültürel Helenizm'in altın çağına tanıklık etti. Toplumsal ve siyasal hayatta baskın hale gelen askeri aristokrasinin değer ve ihtiyaçları çerçevesinde canlanan bu ilgi sonucu başta Homeros'un eserleri olmak üzere klasik literatür üzerine kaleme alınan incelemeler ve bu literatürden esinlenen edebi eserler nitelik ve nicelik olarak büyük bir artış gösterdi. 13. yüzyılda Dördüncü Haçlı Seferi sonucu imparatorluk başkentinin işgal edilmesinin ardından bir daha eski gücüne ulaşamayan Bizans'ta kütüphanelerin yağmalanması ve entelektüel kadroların dağılması neticesinde klasik literatür üzerine yürütülen çalışmalar da sekteye uğradı. Ancak Latinlerden yediği bu darbenin ardından Helen kimliğine daha fazla sarılan Bizans İmparatorluğunda son güne kadar klasik kültürle kurulan bağ korundu ve Homeros'un eserleriyle beraber daha pek çok klasik metin üzerinde çalışmalar sürdürüldü.

Bizans tarihi boyunca eğitim hayatında merkezi bir yer tutması klasik kültür eserleri arasında Homeros'a ait metinlerin ayrı bir yeri olmasının belki de en önemli sebebiydi. Homeros'un eserleri klasik kültürün en çok kopyası çıkartılan, en çok okunan ve en çok incelenen metinleri konumundaydı. Edebi eserlerden dini metinlere, Bizans yazınının pek çok ürününde Homeros alıntılarına rastlamak mümkündü. Hatta bazı Homeros dizeleri deyim haline gelerek günlük dilin bir parçası olmuştu. Şair denilince akla gelen ilk isim Homeros'tu. Her türlü anlatımın doğru ve arzu edilir biçimine ulaşmanın yolu Homeros'tan geçiyordu. Bir kadının güzelliği veya bir kahramanın ya da bir hükümdarın yiğitliği övüleceği zaman çoğunlukla başvurulan yöntem onu Homeros'un eserlerinde geçen bir karaktere benzetmek veya bu karakterler için Homeros'un kullandığı bir sıfatla onu nitelenmek oluyordu. Kimi yazarlar Homeros üzerine çalışırken onun eserleri içerisindeki mitolojik öğeleri ayıklama yoluna gitse de, pek çokları bu öğeleri alegoriler olarak ele alarak Homeros'un eserleri içinde saklı olduğuna inandıkları hakikatlere ulaşabilmek için bunları yorumlamaya çalıştılar. Bazı yazarlar yorumlama faaliyetiyle Homeros'un anlatısını Hristiyan öğretilerine uyarladılar. Örneğin, böylece Odysseus'un yolculuğu göksel Kudüs'ü arayışın bir sembolü haline geldi. Bazı yazarlar Homeros'un eserlerinden ahlaki dersler çıkararak Truva Savaşı kahramanlarını iyi bir eş, iyi bir dost

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

veya erdemli bir insan olmanın ölçüsü olarak sundular veya bu anlatıdaki bazı karakterlerin akıbetini tembellik, sorumsuzluk ya da sadakatsizliğin yol açabileceği felaketler hakkında ibretlik hikâyeler olarak ele aldılar. Kimi yazarlar ise Truva Savaşı öykülerinde geçen karakterleri, olayları, nesnelere ve tanrıları doğadaki elementlerin, gök cisimlerinin veya insan tabiatının farklı veçhelerinin sembolleri olarak yorumladı.

Sonuç olarak, ister basit bir ders materyali ortaya çıkarmak, ister içinde gizli olduğuna inanılan hakikatlere ulaşmak, ister saygı duyulan veya sevilen bir şahsiyeti onurlandırmak, isterse de nüfuz sahibi bir kişiye övgüler düzerek maddi veya siyasi çıkar sağlamak amacıyla olsun Bizanslılar kültürel bir miras olarak kendilerine intikal eden klasik literatürün önemli bir parçası olarak gördükleri Homeros'a ait eserleri yüzyıllar boyu muhafaza ettiler, incelediler, alıntılardılar ve yorumladılar. Konuştukları dilin en kusursuz biçimini ve bilgeliğin her boyutunu içerdiğine inandıkları bu eserleri tam olarak anlamlandırabilmek, kendi çağdaşları için anlaşılır kılabilen ve kendi zamanlarının değer ve ihtiyaçlarına uyarlayabilmek için din, dil bilgisi, tarih, coğrafya, bilim ve felsefe gibi pek çok ayrı disipline ait kaynaklarla Homeros'un eserlerini yaratıcı ve dinamik bir biçimde ilişkilendirdiler. Tüm bu çabalar sonucu ortaya çıkan sayısız eser aracılığıyla klasik kültürün pek çok ürünüyle beraber Homeros'un eserleri ve Truva Savaşı kahramanlarının hatıraları da belki Homeros'un aklından bile geçmeyen pek çok yeni anlam kazanıp zenginleşerek ve Bizans ile irtibata geçen daha pek çok topluma intikal ederek günümüze kadar ulaştı.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

KAYNAKÇA

- Baker, S. (2018). *Eski Roma: Bir imparatorluğun yükselişi ve çöküşü*. (E. Duru, Çev.). Say Yayınları.
- Barrow, R. H. (2002). *Romalılar*. (E. Gürol, Çev.). İz Yayıncılık.
- Basileios. (1999). Yunan Edebiyatının Nasıl Okunacağı Konusunda Gençlere Söylev. (Çev. Ö. Arıkan). *Cogito*, (17), 13–35.
- Bazzani, M. (2007). The historical poems of Theodore Prodromos, the epic-Homeric revival and the crisis of the intellectuals in the twelfth century. *Byzantinoslavica*, (65), 211–28.
- Berg, B. van den. (2017). The wise Homer and his erudite commentator: Eustathios' imagery in the proem of the parekbolai on the Iliad. *Byzantine and Modern Greek Studies*, 41(1), 30–44.
- Bourbouhakis, M. (2017). Byzantine Literary Criticism and the Classical Heritage. A. Kaldellis ve N. Siniosoglou (Ed.) , *The Cambridge Intellectual History of Byzantium* (ss. 113–128). Cambridge University Press.
- Browning, R. (1975). Homer in Byzantium. *Viator*, 6, 15–34.
- Browning, R. (1995). Eustathios of Thessalonike revisited. *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, 40, 83–90.
- Browning, R. (1997). Teachers. G. Cavallo (Ed.), *The Byzantines* (ss. 95–116). Chicago: University of Chicago Pres.
- Budermann, F. (2002). Classical commentary in Byzantium: John Tzetzes on ancient Greek literature. R. K. Gibson ve C. S. Kraus (Ed.), *The Classical Commentary: Histories, Practices, Theory* (ss. 141–69). Leiden: Brill.
- Cameron, A., ve Cameron, A. (1964). Christianity and tradition in the historiography of the late empire. *The Classical Quarterly*, 14(2), 316–328.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

- Cullhed, E. (2014). The blind barn and “I”: Homeric biography and authorial personas in the twelfth century. *Byzantine and Modern Greek Studies*, 38(1), 49–67.
- Dickey, E. (2017). Classical scholarship: The Byzantine contribution. A. Kaldellis ve N. Siniosoglou (Ed.), *The Cambridge Intellectual History of Byzantium* (ss. 63–78). Cambridge University Press.
- Downey, G. (1958). Byzantium and the classical tradition. *Phoenix*, 12(3), 125–129.
- Geanakoplos, D. J. (1966). *Byzantine east and Latin west: Two worlds of christendom in Middle Ages and Renaissance; Studies in ecclesiastical and cultural History*. New York: Harper & Row.
- Geanakoplos, D. J. (1986). *Byzantium: Church, society, and civilization seen through contemporary eyes*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hadas, M. (1963). Hellenistic literature. *Dumbarton Oaks Papers*, 17, 21–35.
- Herington, C. J. (1969). Homer: A Byzantine perspective. *Arion: A Journal of Humanities and the Classics*, 8(3), 432–434.
- Herrin, J. (2016). *Bizans: Bir Ortaçağ imparatorluğunun şaşkıncı yaşamı*. (U. Kocabaşoğlu, Çev.). İletişim Yayınları.
- Howlett, J. (1981). Some classical saints in the Russian tradition. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 172–178). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham
- Hunger, H. (1969). On the imitation (ΜΙΜΗΣΙΣ) of antiquity in Byzantine literature. *Dumbarton Oaks Papers*, 23/24, 15–38.
- Hunger, H. (1981). The classical tradition in Byzantine literature: The importance of rhetoric. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 35–47). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

- Jeffreys, E. (2014). We need to talk about Byzantium: or, Byzantium, its reception of the classical world as discussed in current scholarship, and should classicists pay attention? *Classical Receptions Journal*, 6(1), 158–174.
- Jenkins, R. J. H. (1963a). The Hellenistic origins of Byzantine civilization: Report on the Dumbarton Oaks symposium of 1962. *Dumbarton Oaks Papers*, 17, 403–405.
- Jenkins, R. J. H. (1963b). The Hellenistic origins of Byzantine literature. *Dumbarton Oaks Papers*, 17, 37–52.
- Kaldellis, A. (2007). Historicism in Byzantine thought and literature. *Dumbarton Oaks Papers*, 61, 1–24.
- Kaldellis, A. (2008). *Hellenism in Byzantium: The transformations of Greek identity and the reception of the classical tradition*. Cambridge, UK ; New York: Cambridge University Press.
- Kaldellis, A. (2009). Classical scholarship in twelfth-century Byzantium. C. Barber ve D. Jenkins (Ed.), *Medieval Greek Commentaries on the Nicomachean Ethics* (ss. 1–43). Leiden ve Boston: Brill.
- Kaldellis, A. (2011). Scholarship, Byzantine. M. Finkelberg (Ed.), *The Homer Encyclopedia*. Blackwell Publishing.
- Kaldellis, A. (2012). The Byzantine role in the making of the corpus of classical Greek historiography: A preliminary investigation. *The Journal of Hellenic Studies*, 132, 71–85.
- Kaldellis, A. (2015). *Byzantine readings of ancient historians: Texts in translation, with introductions and notes*. London: Routledge.
- Kazhdan, A. P.. (Ed.). (1991). *The oxford dictionary of Byzantium*. New York: Oxford University Press.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Kazhdan, A. P., ve Constable, G. (1982). *People and power in Byzantium: An introduction to modern Byzantine studies*. Washington, D.C: Dumbarton Oaks, Center for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University.

Kazhdan, A. P., ve Franklin, S. (1984). *Studies on Byzantine literature of the eleventh and twelfth centuries*. Cambridge [Cambridgeshire]; New York : Paris: Cambridge University Press ; Editions de la Maison des sciences de l'homme.

Kazhdan, A. P., ve Wharton, A. J. (1985). *Change in Byzantine culture in the eleventh and twelfth centuries*. Berkeley: University of California Press.

Kennedy, G. A. (1981). The classical tradition in rhetoric. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 20–34). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Littlewood, A. R. (2005). *Literature*. J. Harris (Ed.), *Palgrave Advances in Byzantine History* (ss. 133–146). London: PalgraveMacmillan.

Maguire, H. (1981). The classical tradition in the Byzantine ekphrasis. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 94–102). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Mango, C. (1975). *Byzantine literature as a distorting mirror: an inaugural lecture delivered before the University of Oxford on 21 May 1974*. Clarendon Press.

Mango, C. (1981). Discontinuity with the classical past in Byzantium. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 48–57). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Mango, C. (2018). *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*. (G. Ç. Güven, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Markopoulos, A. (2008). Education. E. Jeffreys, J. F. Haldon ve R. Cormack (Ed.), *Oxford Handbook of Byzantine Studies* (ss. 785–795). New York: Oxford University Press.

Matzukis, C. (1992). Homer within Byzantine framework. *Akroterion*, 37(1), 2–5.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Miller, T. S. (1976). The plague in John VI Cantacuzenus and Thucydides. *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, 17(4), 385–395.

Mullett, M. E. (1981). The classical tradition in the Byzantine letter. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 75–93). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Niarchos, C. (1981). The philosophical background of the eleventh-century revival of learning in Byzantium. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 127–135). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Nünlist, R. (2012). Homer as a blueprint for speechwriters: Eustathius' commentaries and rhetoric. *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, 52(3), 493–509.

Pontani, F. (2007). The first Byzantine commentary on the Iliad: Isaac Porphyrogenitus and his scholia. *Byzantinische Zeitschrift*, 99(2), 551–596.

Pontani, F. (2015). Scholarship in the Byzantine Empire (529–1453). F. Montanari, S. Matthaïos, ve A. Rengakos (Ed.), *Brill's Companion to Ancient Greek Scholarship* (C. 1, ss. 297–455).

Ronchey, S. (1991). An introduction to Eustathios' "Exegesis in Canonem Iambicum". *Dumbarton Oaks Papers*, 45, 149–158.

Scott, R. D. (1981). The classical tradition in Byzantine historiography. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 61–74). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Sluiter, I. (1992a). Some notes on the edition of Tzetzes' Ilias-Exegesis. *Mnemosyne*, 45(4), 482–500.

Sluiter, I. (1992b). Tzetzes on a mini-thesis in Homer; the 'επιφφματα θetika. *Mnemosyne*, 45(4), 526–529.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Şengel, D. (2003). Sources and context of the Renaissance historiography concerning the origin of Turks. M. Soykut (Ed.), *Historical Image of the Turk in Europe: Fifteenth Century to the Present* (ss. 175–196). İstanbul: İsis Press.

Tekin, O. (2016). *Eski Yunan ve Roma tarihine giriş*. İletişim Yayınları.

Treadgold, W. T. (1981). Photios and the reading public for classical philology in Byzantium. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 123–126). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Valiavitcharska, V. (2013). Rhetoric in the hands of the Byzantine grammarian. *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric*, 31(3), 237–260.

Wilson, N. G. (1983). *Scholars of Byzantium*. London: Gerald Duckworth & Co. Ltd.

Özgeçmiş

Hıdır Nezih BAMYACI

1981 Yılında İstanbul'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise öğretimini İstanbul'da tamamladı. 2008 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2013 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalında yüksek lisans derecesi aldı. 2013 yılından bu yana Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmakta ve aynı üniversitede Bizans tarihi alanında doktora çalışmasını sürdürmektedir.